

Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти : Матеріали п'ятнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 22–23 травня 2019 р.) / уклад. : О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 83 с.

Journalism Education in Ukraine: World Professional Standards : the Materials of the 15th International Scientific Practical Conference (Sumy, 22–23 May 2019) / compiled by O. Tkachenko. – Sumy : Sumy State University, 2019. – 83 p.

До збірки увійшли наукові матеріали викладачів та аспірантів кафедри журналістики та філології СумДУ, а також студентів спеціальностей «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Медіакомунікації». Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Особливості формування національного інформаційного простору України: від радянської системи ЗМІ до демократичної моделі».

The collection includes scientific materials of teachers and graduate students of the Department of Journalism and Philology of the Sumy State University and also students with the chief subject «Journalism», «Advertising and Public Relations», «Media communication». The research is related to the complex program of scientific works of the Sumy State University, directly to the scientific sphere of the research of the Department of Journalism and Philology within the theme «Features of Formation of the National Information Space of Ukraine: from the Soviet System to a Democratic Media Model».

РЕДКОЛЕГІЯ:

Олена Ткаченко, д-р філол. наук (голова)

Інна Гаврилюк, канд. наук із соц. комунік.

Світлана Воропай, канд. філол. наук

Ольга Сидоренко, канд. педагог. наук

Ярослав Яненко, канд. соціологічних наук

EDITORS:

Olena Tkachenko, Doctor of Philology (head)

Inna Gavrilyuk, PhD of Social Communications

Svitlana Vororpai, PhD of Philology

Olga Sydorenko, PhD of Pedagogical Science

Yaroslav Yanenko, PhD of Social Sciences

Дуже непривабливим у творі є образ Пистини Іванівни – дружини Рубця, міської пані, що стала втіленням невгамовної, розбещеної жінки, матері кількох дітей, яка зраджує чоловіка з коханцем-квартирантом і чий інтереси не виходять за межі гостювання, чаювання, прогулянок, фліртів, плетіння гачком тощо. Легковажна і привітна до гостей, вона вимоглива і вередлива у ставленні до найминок Христі і Марії, нав'язлива і нахабна у стосунках із Проценком, до якого сама приходиться уночі на зустріч. Із ревності вона виганяє Христю на вулицю, довідавшись про її кохання до квартиранта.

Поширеним у суспільстві психологічним типом є тип Одарки Здорихи – зовні привітної, чемної господині, яка турбується про померлу Пріську, але впадає у вічі те, що її начебто добрі і безкорисливі вчинки насправді коштують Христі її спадщини. Саме Здори відібрали у сироти батьківську хату за те, що власним коштом поховали сусідку, саме Одарка намагається використати власне знайомство із Христею як коханкою Колісника, аби допомогти чоловікові в його черговій обгороді.

Певну роль у житті Христі відіграла її землячка Марина – жвава, смілива дівчина, якій вдалось вийти у місті заміж за панича Довбню, що, однак, не змінило її безвідповідального способу життя та падіння до рівня вуличної повії. Єдиного чоловіка, який справді кохав Марину, вона потягла за собою у прірву, адже місто зіпсувало її, прищепивши постійне бажання розважатись, святкувати, не обмежувати себе жодними обов'язками.

Інші героїні роману (Горпина, Хівря та інші) теж певною мірою є символічними постатями, типовими образами, які втілюють людську байдужість, заздрість, егоїзм, відсутність співчуття і милосердя, перевагу особистої вигоди перед справедливістю тощо

Отже, всі жіночі образи роману "Повія" є типовими і символічними, адже героїні твору були своєрідним продуктом суспільно-політичних і морально-етичних обставин, які впливали на їхні людські якості і мотивували їхню поведінку. Дії і вчинки жінок-персонажів роману зумовлені обставинами їхнього сільського чи міського побуту, ними переважно керують бажання бути щасливими, проте поняття щастя і засоби його досягнення залежать від виховання і зовнішніх впливів. Кожна із героїнь залишає у житті Христі особливий слід, який можна порівняти зі шрамом на її чистій душі, адже стосунки з кожною жінкою були певним уроком, застереженням, попередженням, нагадуванням, до яких, на жаль, дівчина не завжди дослухалась через легковажність, наївність, брак досвіду, упевненість у тому, що саме з нею найгіршого статись не може. Прикметно, що у психологічному та морально-етичному плані жодна героїня роману не сприймається як цілісно позитивний персонаж, адже всі вони наділені типовими рисами людини як соціальної істоти – прагненням до задоволення особистих потреб, самовпевненістю, егоїзмом, духом суперництва, заздрістю, байдужим ставленням до чужої біди, пасивним співчуттям, навіть зловтіхою, готовністю маніпулювати іншими для досягнення власних цілей.

ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ МОВОЗНАВЧИХ ДОСЛІЖЕНЬ

*Ірина Серебрянська,
к. ф. н., доцент, СумДУ*

Стаття присвячена вивченню лінгвістичних підходів до аналізу феномену освіти та способів його вербалізації.

Ключові слова: освіта, концепт, поняття.

EDUCATION AS AN OBJECT OF LINGUISTIC STUDIES

*Irina Serebrianska,
associate professor, Sumy State University*

The article deals with studying of linguistic approaches to the analyses of the phenomena of education and the ways of its verbalization.

Keywords: *education, concept, word.*

Складний феномен освіти здавна привертає увагу філософів, педагогів, культурологів, психологів та соціологів. До нього неодноразово зверталися й мовознавці, розглядаючи освітній простір з різноманітних ракурсів.

Метою нашої наукової розвідки є систематизувати погляди мовознавців на поняття «освіта» та способи його вербалізації.

Актуальність дослідження зумовлена роллю освіти в сучасному суспільстві.

Аналіз лінгвістичних досліджень дав можливість виділити кілька основних підходів, популярних серед науковців:

- *польовий підхід*, що полягає в семантико-концептуальному аналізі, на основі якого описується польова структура (модель) концептосфери «освіта» та її місце в національно-мовній картині світу (І. Боднар [6], Л. Вергун [7], Ю. Дзюбенко [9] та ін.);

- *когнітивний підхід* – виявлення специфіки реалізації концептуальних схем та імплікацій, закладених у значенні вербалізаторів концепту, за допомогою процедур когнітивно-семасіологічного аналізу (А. Беляєва [5], О. Ніколаєва [19], Ю. Трегубова [29]). Серед таких досліджень окреме місце займають роботи, присвячені когнітивному дослідженню метафоричних моделей, що репрезентують освітні концепти, – К. Кабаченко [13];

- *лінгвокультурний підхід* – передбачає формування моделі концепту «освіта», що має статус лінгвокультурного, у тій чи іншій національній свідомості або його порівняльний аналіз у різних лінгвокультурах (К. Алімова [1], Т. Анікіна [2] та ін.);

- *комбінація когнітивного й лінгвокультурного підходів*, за допомогою яких, наприклад, у роботі Л. Юшкової у форматі зіставлення схарактеризовано національно-культурну специфіку концептів «освіта» / «Bildung» в німецькій і російській лінгвокультурних спільнотах і проведено їхню реконструкцію із залученням сучасних наукових і публіцистичних текстів, словникових дефініцій, даних опитування, а також широкого історичного контексту [35];

- *когнітивно-дискурсивний підхід*, який дозволяє проаналізувати особливості репрезентації та смислового наповнення концепту *освіта* в різних видах дискурсу – художньому, науковому, медійному тощо (І. Боднар [6], І. Сапарій [24], І. Серебрянська [25; 26]);

- *соціолінгвістичний підхід*: Н. Іванова здійснює тематичну класифікацію лексики сфери освіти в нерозривній єдності з соціолінгвістичними й соціокультурними феноменами [12];

- *лінгвоаксіологічний підхід* – розглядає освіту як невід’ємний компонент загальної системи життєвих цінностей та ідеалів суспільства й дає можливість виділити комплекс ціннісних смислів, що приписуються концепту «освіта» в тій чи іншій мовній культурі (І. Романова [23]);

- *аналіз освіти в лінгвосеміотичному контексті*. Зокрема предметом дослідження Т. Тюрневої [31] стали семіотичні характеристики концепту, поняття, терміна *education*, його сутність у епоху англійського Ренесансу. Простежується процес еволюційного розвитку концепту, згідно з яким, на думку дослідниці, його зміст піддається історичним змінам, тоді як ядро, центральна частина концепту може бути константним утворенням, внаслідок чого люди розуміють один одного. У свою чергу поняття залишається повністю незмінним протягом усіх історичних епох;

- *аналіз лексики сфери освіти з лексикографічних позицій* (Дж. Поуві та І. Уолш [22], В. Тузлукова [30]), С. Фокін [33]);

- *дослідження терміносистеми освітньої сфери* – найчастіше зосереджені на перекладній взаємовідповідності термінології двох мов, наприклад, української й англійської,

російської й англійської (С. Антонюк [3], С. Федюніна [32]), на запозиченнях з латинської та англійської мов, інноваційній лексиці (С. Лежньов [16], І. Макар [18], Н. Стефанова [28]); на семантичних та функціональних аспектах (Н. Пасічник [20], В. Полонський [21], Н. Стефанова [28]). У результаті лінгвісти доходять висновків, що людина є концептуальним центром концепту «освіта», який реалізується за допомогою дидактичних термінів;

- *зіставний аналіз* мовної категоризації та концептуалізації дійсності у форматі вербалізованих концептів представлений у багатьох наукових роботах, наприклад, у дисертації А. Беляєвої, що зосереджена на семантичному наповненні та структурі лексикалізованого концепту «освіта» (раціонально-логічного, образного, асоціативного та ціннісного компонентів) у чотирьох різноструктурних мовах – англійській, французькій, російській та українській [5];

- *словотвірний аналіз*. Динамічні словотвірні й лексико-семантичні процеси, словотвірні можливості лексичних одиниць освітньої сфери розглядаються в дисертації Л. Зайцевої [11];

- *методичний підхід до функціонування лексики освітньої сфери* представлений дослідженням А. Дроздової, присвяченим питанню навчання національно-специфічної лексики сфери освіти [10].

Крім того, об'єктом лінгвістичних досліджень стають також окремі складники поняття «освіта», наприклад, вербалізація концепту «вчитель», «учень», «вчення» у педагогічному дискурсі, у свідомості педагогів, у російській лінгвокультурі (О. Арнаутова [4], К. Кабаченко [13], С. Смилова [27]); семантичне поле «навчання» (Н. Костенко [15]); концепт «навчання» в англійських прислів'ях (М. Шалагіна [34]); семантичне поле «навчання, передача досвіду» в російських прислів'ях (Т. Леонтєва [17]); концепт «знання» в наївному дискурсі (О. Дзюбенко [9]); ціннісний складник концепту «школа» (В. Колдобанова [14]); концепт «освітній менеджмент» (Л. Глухова [8]).

Отже, освіта та її структурні елементи все частіше стають об'єктом дослідження мовознавців, які намагаються через слово відтворити етнокультурну інформацію, що в ньому акумулюється, як з позиції монокультури, так і в транскультурному плані. Проте, як правило, цим займаються германісти та закордонні науковці, які розглядають освіту як елемент своєї національної лінгвокультури – англійської, німецької, російської та ін. В українській же мові ця ніша, незважаючи на актуальність проблематики, поки що залишається вільною. Поодинокі наукові розвідки, присвячені окремим фрагментам сфери української освіти, не дають повного уявлення про процеси, що відбуваються в галузі, та відповідні мовні тенденції. Відповідно виникає потреба в комплексному розгляді сучасного стану освіти в Україні через усебічний аналіз мовних репрезентантів з урахуванням різних категорій мовців – учасників навчального процесу, його організаторів та спостерігачів.

Список літератури

1. Алымова Е. В. Лингвокультурологическая модель концепта «образование» в национальном самознании: дис.... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. В. Алымова. – Саратов, 2007. – 260 с.
2. Анікіна Т. О. До питання про методологічні орієнтири розуміння освіти в системі сучасної культури / Т. О. Анікіна // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2008. – № 4 (143). – С. 17–23.
3. Антонюк С. М. Перекладна взаємовідповідність англійської та української педагогічної термінології / С. М. Антонюк // Наукові записки. Серія: філологічні науки. – Вип. 95 (1). – С. 456–459.
4. Арнаутова О. А. Реализация ядра концептуального пространства «УЧИТЕЛЬ – УЧЕНИЕ – УЧЕНИК» в русской лингвокультуре / О. А. Арнаутова // Известия Южного федерального университета. Технические науки. – Вып. №10. – Т. 123. – Ростов-на-Дону, 2011. – С. 8–15.
5. Беляєва А. В. Концепт ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / А. В. Беляєва. – Запоріжжя, 2011. – 291 с.

6. Боднар І. М. Концепт ОСВІТА у творах Девіда Лоджа / І. М. Боднар // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2010. – № 8. – С. 66–70.
7. Вергун Л. І. Перекладна взаємовідповідність англійської та української освітньої лексики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Л. І. Вергун. – К., 2004. – 20 с.
8. Глухова Л. О. Структура концепту «освітній менеджмент» у сучасній англійській мові / Л. О. Глухова // Англістика та американістика. – Вип. 10, 2013. – С. 12–16.
9. Дзюбенко О. М. Концепт *знання* у наївному дискурсі (на матеріалі паремійного фонду англійської та української мов) / О. М. Дзюбенко // *Studia Linguistica*. – Вип. 7/2013. – С. 249–254.
10. Дроздова А. А. Обучение студентов технических вузов национально-ориентированной лексике английского языка, функционирующей в образовательной сфере / А. А. Дроздова // *Нова філологія*. – 2009. – Вип. 35. – С. 272–276.
11. Зайцева Л. А. Актуальная лексика образовательной сферы современной России : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. А. Зайцева. – Орел, 2015. – 24 с.
12. Иванова Н. К. Новая английская лексика из сферы «образование»: опыт изучения и классификации (по материалам электронного словаря новых слова Word Spy) / Н. К. Иванова // *Вестник РУДН. Серия Русский и иностранные языки и методики их преподавания*. – 2013, № 2. – С. 106–112.
13. Кабаченко Е. Г. Метафорическое моделирование базисных концептов педагогического дискурса: авт. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Е. Г. Кабаченко. – Екатеринбург, 2007. – 23 с.
14. Колдобанова В. Б. Амбивалентность лингвокультурного концепта «школа» в русской ментальности и языковом сознании школьников / В. Б. Колдобанова // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. – № 2 (44) 2015, ч. 1. – С. 111–113.
15. Костенко Н. Д. Структурно-семантичні та функціональні параметри англомовних інновацій семантичного поля «навчання»: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н. Д. Костенко. – Запоріжжя, 2016. – 20 с.
16. Лежньов С. М. Англомовні неологізми сфери освіти / С. М. Лежньов // *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Мовознавство*. – № 8, 2010. – С. 195–197.
17. Леонтьева Т. В. Семантическое поле «обучение, передача опыта» в русской языковой и фольклорной традиции / Т. В. Леонтьева // *Известия Уральского государственного университета. Сер. Гуманитарные науки*. – 2011. – №3 (93). – С. 6–19.
18. Макар І. С. Латинізми освітньої сфери в українській мові / І. С. Макар // *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. – 2014. – Вип. 692–693. – С. 65–68.
19. Николаева О. В. Когнитивные аспекты исследования тематической группы «Высшее образование США»: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. В. Николаева. – Владивосток, 2000. – 20 с.
20. Пасічник Н. І. Семантичний та функціональний аспекти англомовного дидактичного терміна : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н. І. Пасічник. – Львів, 2012. – 206 с.
21. Полонский В. М. Понятийно-терминологический аппарат педагогики / В. М. Полонский // *Педагогика*. – 1999. – №8. – С. 16–24.
22. Поуви Д. Пособие по педагогической терминологии : учеб. пособие / Д. Поуви, И. Уолш. [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Высшая школа, 1982. – 239 с.
23. Романова И. В. Ценностные аспекты концепта «образование» в немецкой языковой культуре / И. В. Романова // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. – Тамбов : Грамота, 2014. – № 12 (42): в 3-х ч. Ч. 1. – С. 168–172.
24. Сапарій І. В. Засоби реалізації концепту освіта в сучасній англійській мові (на матеріалі роману Тома Шарпа «PORTERHOUSE BLUE») / І. В. Сапарій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25394/1/Saparai.pdf>.
25. Серебрянська І. М. Освіта в Україні : спостереження крізь призму мовної картини світу : [монографія] / І. М. Серебрянська. – Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2018. – 416 с.
26. Серебрянська І. М. Словник-довідник лексики сфери освіти : національно-європейська ідентичність : [навч. посіб.] / І. М. Серебрянська. – Суми : СумДУ, 2018. – 340 с.

27. Смыслова С. Л. Концепт «учитель» в русском педагогическом дискурсе рубежа XIX – XX веков: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / С. Л. Смыслова. – Тюмень, 2007. – 21 с.
28. Стефанова Н. О. Сучасна англомова термінологіка сфери освіти: дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Н. О. Стефанова. – Одеса, 2004.
29. Трегубова Ю. О. Сфера образования в американской и британской лингвокультурах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Ю. О. Трегубова. – Волгоград, 2007. – 19 с.
30. Тузлукова В. И. Педагогический лексикографический источник как сфера языковой фиксации научно-педагогического знания / В. И. Тузлукова // Функционально-системный подход к исследованию языковых единиц разных уровней : материалы межвуз. науч. конф.. – Ростов н/Д : РГПУ, 2004. – С. 178–179.
31. Тюрнева Т. В. Опыт анализа лингвосемиотического контекста education: концепт – понятие – термин (на материале английского языка) : автореф. дис. ... канд. фил. Наук : 10.02.04 / Т. В. Тюрнева. – Иркутск, 2012. – 22 с.
32. Федюнина С. М. Англоязычная и русская лингводидактическая терминология в лингвистическом и экстралингвистическом аспектах исследования : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / С. М. Федюнина. – Саратов, 1998. – 246 с.
33. Фокін С. Б. Дистрибутивний аналіз при укладанні двомовних перекладних словників (на прикладі українсько-іспанських відповідників поля «освіта») / С. Б. Фокін // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 21. – 2012. – С. 490–499.
34. Шалагина М. А. Концепт «учеба» в пословичной картине мира английского языка / М. А. Шалагина // Филологические науки в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб. : Реноме, 2012. – С. 178–180.
35. Юшкова Л. А. Концепт «образование» в немецком и русском языковом сознании / Л. А. Юшкова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2014. – №12 (42): в 3-х ч. Ч. 1. – С. 214–217.

КАРИКАТУРА В ЗМІ – КРЕОЛІЗАЦІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У МУЛЬТИМОДАЛЬНОМУ ТЕКСТІ

Ольга Сидоренко

к. пед. н., доцент, СумДУ

Марина Грищенко,

магістрантка, ЖТмз –71, СумДУ

Розкрито кореляцію семіотичних систем комунікації в мультимодальному тексті; описано способи і принципи взаємодії вербальних та невербальних елементів карикатури в мас-медіа.

Ключові слова: мультимодальний текст, креолізація, карикатура.

CARICATURE IN THE MEDIA – CREOLIZATION VERBAL AND NONVERBAL ELEMENTS IN THE MULTIMODAL TEXT

Olga Sydorenko,

associate professor, Sumy State University

Marina Hryshchenko,

master's student, ЖТмз -71, Sumy State University

The correlation of semiotic communication systems in the multimodal text is defined in the article; methods and principles of interaction of verbal and non-verbal elements of caricature in the mass media are described.

Keywords: multimodal text, creolization, caricature.